

dokument 2017

Dockteaterföreningen UNIMA-Sveriges årsskrift.

dokument 2017

utgiven av
Dockteaterföreningen
UNIMA-Sverige

I redaktionen:
Margareta Sörenson
Fatima Olsson
Gustaf Kull
Torbjörn Ahlström
Annika Arnell
Tomas Alldahl

*

Övriga medarbetare
i detta nummer:
Ingrid Spång
Mira Johansson
Eva-Lotta Eriksson
Barbro Westling
Jonatan Malm
Sven Wagelin-Challis

Ansv.utgiv.
Gustaf Kull

Redaktionens adress:
c/o Kull
Storgatan 23
871 31 Härmösand
tel. 070-29 49 711
dockteatern@unima.se

Layout:
Gustaf Kull

UNIMA-Sverige
Box 161 98
SE-103 24 Stockholm
info@unima.se
www.unima.se

**Vill du bli medlem i
UNIMA-Sverige?**

Sätt in 150:- på plusGiro
25 62 25-4
Skriv "Ny medlem" i
meddelanderutan och
komplett adress
med telefon och
e-postadress som
avsändare.

Några ord från ordföranden.

2016 var ett mycket händelserikt år för dockteatern och för vår förening. Vi var co-arrangörer för *FIGUR - festival för figurteater och animation* på Frölunda Kulturhus i Göteborg. Som vanligt, vart fjärde år, var det kongress hos internationella UNIMA. Den här gången i Tolosa/Donastia-San Sebastian med nyval av en massa styrelsemedlemmar. Bl.a. blev vår tidigare ordförande, Helena Nilsson, vald till ordförande i Europakommissionen! Ett porträtt av Helena tecknas av Margareta Sörenson på sidan 22.

Tre väbesökta Möt-program arrangerades av Annette Cegrell-Sköld och ett Puppets Jam med Puppet-Sport avhölls på Folkkulturcentrum. Årsmötet ägde rum på Dansmuseet i Stockholm med ett föredrag av Torsten Jurell innan. Även detta var mycket välbesökt.

2017 blir även det ett händelserikt år med inte mindre än 3 jubilerande grupper. Tittut, Sesam och Månstjärnan. Mer om det längre fram i tidningen.

Sedan får vi inte glömma bort **2018 - dockteaterns år i Sverige!**
Mer om det senare, på hemsidan och webben också!

Välkommen till ännu ett spännade
verksamhetsår!

PS

I skrivande stund möts vi av ett besked från Kulturrådet: Unima-Sverige får sitt årliga bidrag från KUR nedskuret med 15.000:- verksamhetsåret 2017! Av denna anledning kommer vi att skjuta på tryck och utskick av Dokument 2017 tills vi får råd! Tryck och utskick brukar kosta ungefär 30 tkr varje år.

Våra Danska vänner har beslutat att ge ut sitt Nyhetsbrev endast i digital form sedan något år tillbaka. Dock med 2 fylliga nummer per år. Kanske något att ta efter? Skicka gärna ett mejl med dina funderingar till info@unima.se

Gustaf Kull
Ordförande
Unima Sverige.

Omslag: En bild från föreställningen "The Big Bad Wolf" under Kahani Karnival på Bhau Daji Lad museum i Mumbai. Med, för flera av oss inte helt okände, Kapil Dew och hans medspelare Reshma Shetty.
Baksidan: En nöjd flicka ur publiken!

Foto: Kunal Vijayakar

INNEHÅLL I DETTA NUMMER

- sid. 4 Michael Meschkes pris till Bashar Sahyouni.
- sid. 5 Ett tips!
- sid. 6 Scenkonstmuseet presenteras.
- sid. 10 Om konstkollektivet Not Quite och Abellis buss.
- sid. 12 Abellis besöker Kuba!
- sid. 14 Mira Johansson, dockmakarlärning, rapporterar.
- sid. 16 Dockteatern TITTUT firar!
- sid. 18 Malmö dockteaters nya pjäs "Skvalpet" presenteras.
- sid. 19 Dockteater Månstjärnan firar!
- sid. 20 Dockteater Sesam likaså!
- sid. 22 Helena Nilsson presenteras.
- sid. 24 Ur en dockspelares liv. Om Lars Sonnesjö.
- sid. 27 Andarnas ansikten. Från Etnografiska Museet.
- sid 30 Engelsk läsövning! Tittut i Bangladesh 2011.

"Trollkarlen från Oz" (1981) med Lasse Sonnesjö som Thomas Aldahl porträtterat på sidan 24. Foto: Peder Nabo

Dockorna i föreställningen, som Bashar Sahyouni och syriska dockteaterklubben på Solbacka satte upp, har fått utseenden som liknar vänner från hemlandet. foto: Eva-Lotta Eriksson

Meschke prisar!

Marionettmästaren Michael Meschkes pris delas för första gången ut i Sverige och pristagaren är Bashar Sahyouni på Solbackas asylboende i Stjärnhov. I helgen var det premiär när den syriska dockteaterklubben för första gången framförde föreställningen Wonderland.

På väggarna i föreningshuset hänger gamla filmaffischer från Hot shots, Titta vem som snackar nu och Hajen. Men nu är det nya tider i Stjärnhov. Salen är fylld, nästintill till sista stol. På scen varvas skådespeleri och dockteater i föreställningen som ges på engelska. Det här är inte en dockteater som bara riktar sig till barn. Den beskriver glimtar av verkligheten från krigsdrabbade länder.

– Allt du ser är riktiga historier, säger Bashar Sahyouni. Det är första gången som han arbetar med dockteater.

– Jag ville inte ha en föreställning bara med dockor, utan blanda med teater, säger Bashar Sahyouni.
– Jag var skådespelare i Syrien.

Med hjälp från Christer Lagergren, verksamhetschef på asylboendet, fick han kontakt med Michael Menschke och hans fru. De har gett tips och råd om hur de kan arbeta med dockorna. Det har varit en

intensiv period för teatergruppen som bara har repeterat i 15 dagar innan premiären. Men det har varit svårt att få till repetetionerna. Folk som har varit med i gruppen har flyttat från Solbacka.

– Det är svårt att repetera när alla flyttar, säger Bashar Sahyouni. Han tycker om att arbeta med dockorna. De har fått gestalta människor som han minns från hemlandet Syrien. Och nu väntar fler teater-repetitioner.

– Jag hoppas att föreställningen kan visas på andra ställen, festivaler eller städer, säger Bashar Sahyouni.

Det är första gången Michael Meschkes pris går till någon som är verksam i Sverige, och han själv var på plats i Stjärnhov vid premiären.

– Det är ett internationellt pris som delas ut vartannat år för att främja och uppmuntra dockteaterintresset i världen, säger Michael Meschke.

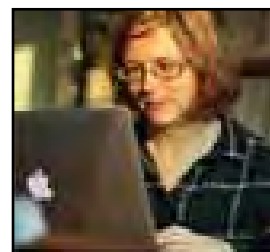
– Det är roligt att kunna kombinera ett stöd till flyktingar från Syrien, vilket engagerar mig och min fru, med konstnärlig verksamhet vilket är själv poängen. Prisutdelningen har fortfarande inte skett, men Bashar Sahyouni och dockteatergruppen har fått del av prispengarna.

– Det viktigaste är att de har kul, säger Michael Meschke.

Under dagen visades också filmer som barn och ungdomar från Stjärnhov och Solbacka har gjort tillsammans i ett projekt med Artlab Gnesta.

(Artikeln publicerad med vederbörligt tillstånd från)

**SÖRMLANDS
BYGDEN**

Eva-Lotta Eriksson

TIPS!

På vår sajt www.unima-edt.se finns massor av spännande bidrag från våra medlemmar att ladda hem.

Bl.a. en artikel om föreställningen: **Boj och Den Arge**, med manus och allt. Föreställningen handlar om ett känsligt ämne: "Våld i hemmet"!

En beskrivning av en workshop i Bangladesh 2011 med liknande tema återfinns på sidan 30 i detta nummer. (På engelska).

SCENKONSTEN FÅR ETT EGET MUSEUM!

Äntligen! Det nya Scenkonstmuseet öppnar i februari och tar ett samlat grepp på de olika scenkonsternas moderna historia. Det betyder att för första gången på länge finns också dockteater på ett museum.

Musik, teater, dans och dockteater får alla var sin avdelning, och det finns också plats för tillfälliga utställningar. Interaktivitet hos besökarna betonas: i avdelningen för dans kan man söka bland dansarkivets fotografier genom att ställa sig i olika positioner och se sig själv smälta ihop med en dansare från förr. Bland teaterns många teman kan man låtsas-sminka sig digitalt, i musikrummen kan man spela på utställda instrument, trots att de är bakom glas. Dockteatern bjuder på möjlighet att spela med dockor i fyra tekniker, på riktigt.

Varje avdelning har lyft fram ett verk, en uppsättning som fångar tiden och konsten. I avdelningen musik är det musikalen Kristina från Duvemåla, för dansen är det operan Aniara, för den dramatiska teatern Alf Sjöbergs uppsättning av Tolvskillingsoperan. Dockteaterns paradnummer är Marionetteaterns uppsättning av Kung Ubu från 1964, i regi av Michael Meschke och med dockor, masker och scenografi av Franciszka Themerson. Ubus kroppsmask visas tillsammans med föremål från scenen där de polska bönderna tvingas betala skatt med stora "skatteskruren". I montern finns också bilder och annat material kring uppsättningen.

I mindre montrar belyses andra, samtida uppsättningar och en monter ägnas en form av dockteater som når verkligt många och som ibland behandlas styvmoderligt av dockteatervärlden: dockteater i televisionen. Några av dem produktionsmässigt sett bjässar med sina kanske korta avsnitt, men långa serier.

Det nya Scenkonstmuseet ligger i det gamla Kronobageriet som är närmaste granne med Dramaten i

Stockholm. Där bakades bröd åt militär och flotta sedan huset började byggas på 1600-talet. Efter en stor brand på 1940-talet tog bakandets epok så småningom slut och på 70-talet renoverades huset för att bli Musikmuseum. Kronobageriet är Stockholms äldsta bevarade industribyggnad. Föremålen som visas på museet är hämtade från Scenkonstmuseets samlingar, där bland andra Drottningholmsteaterns samlingar och Marionettmuseets samlingar nu ingår. Annat har lånats in från privatpersoner och teatrarnas egna förråd och arkiv - från tåspetsskor till scenografimodeller, från manussidor till gitarrer.

DOCKTEATERN OCH TELEVISIONEN

Redan under tiden mellan världskrigen i Europa pågick experiment med television. Men andra världskriget kom emellan, och det var i den nya fredens Europa som nationerna byggde upp en statlig radio och så småningom en statlig television. I Sverige började Sveriges Television att sända 1956 med statligt monopol och en kanal. 1969 tillkom en andra kanal, TV2. Från början var program för barn ett givet material. Många av de som arbetade på televisionens redaktioner kom från radion, och hade ingen djupare relation till dockteater, som dock visade sig osedvanligt passande. Den nya tittskåpsscenen var som gjord för dockteater som var i ett liknande format. Det mesta gjordes i direktsändning och i en optimistisk pionjäranda.

Dockteaterns estetik var lätt att överföra till teverutan och tilltalet till ett tänkt "alla" har alltid funnits i dockteaterns gamla ränsl. Här passade det precis, särskilt för barnprogrammen. En liknande utveckling kan ses i många nationella tv-bolag i Europa. I vårt grannland Norge var utvecklingen lik den svenska - med en Televimsen som underhållande presentatör och folk från radion som var fullständiga noviser inom dockteater. Men man lärde sig, och vände sig till kända dockteaterkonstnärer, precis som i Sverige.

Konferencier-dockor som brett ut sig

Några dockor fick rollen som konferencier eller bisittare till en programledare - som Benjamin, Michael Meschkes dock-konferencier från Marionetteatern och en introduktör för barnpubliken. "Hallåan" Anita Lindman Lamm pratade med den småbusiga Televinken om trafikregler och annat både i radion och i televisionen från 1960-talet och framåt. Berättelsen om Televinkens tillkomst, han finns på plats i montern på museet, är kanske typisk för nybygggarandan som rådde i televisionen. Teknikern Ola Lundgren började i programkontrollen 1963, drygt 20 år gammal, och arbetade bland annat i "Hallåstudion" där "hallå-orna" tv-filmades i direktsändning.

Hallåan Anita Lindman Lamm hade köpt en marionett för leksaksbruk, vid ett besök i London. Hon tog med den till studion och frågade om någon kunde vara med och säga "ja" eller "nej" efter behov. Ola, som hållit på med handdockor lite i skolan sa ja, och i praktiken blev det så att han frågade mycket och Anita fick vara den som sa ja eller nej. Ola Lundgrens mamma Elsie gjorde om dockan till en bättre fungerande marionett. Hon gav honom nytt ansikte, öronen är gjorda av nylonstrumpor.

Meningen med Anita och Televinkens dialoger var att de skulle binda ihop olika program och utgöra en skarv, men de blev snart mer populära än programmen som annonserades på. Deras samtal var inte riktigt välsedda av SVT:s producenter, och Ola fick inte betalt för detta arbete, utan han och Anita delade på hennes gage. Senare gjorde de egna program och de blev också ett återkommande fem minuters inslag i Lennart Hylands God morgon Sverige en gång i veckan.

I samband med omläggningen till högertrafik 1967 gjorde Anita och Televinken de enda programmen för barn om trafikregler; programmen såldes sen till Island när samma reform gjordes där.

Busan, Gäsplan och Sigrid på pottan

Ett mer poetiskt skimmer drog genom Beppe Wolgers Bep-
pes godnattstund och en vänlig hippie-stämning, men dock-
spelet är överraskande amatörmässigt och tempot otroligt
långsamt. Rofyllt, kan det förstås också kallas, och temat är
att natta alla dockorna till slut; inspiration till tittande pyja-
masbarn, kantänka.

I Bep-
pes godnattstund (1968-1974) fanns dockorna Busan,
Gäsplan, Kraman och Hungran runt Beppe Wolgers, "jättebebis-
en i knasluvan" i färd med ett omfat-
tande nattande, medan Sigrid alltid avslutningsvis satt på pottan. Bachs Air med Swingle Singers ack-
ompanjerade.

En tuff höna

Den nyfikna och tuffa Hönapöna gjordes i
vit frotté av Eva Funck och användes från
1994 i magasinprogrammen Bolibompa
och Björnes Magasin. Sista varvet med
Hönapöna i teve var 1998 med Hönapöna
sockerböna hos Björne, i cirka sju minu-
ters avsnitt. Eva Funck skapade också
en rad pjäser för Hönapöna för sin egen
dockteater, och flera av dem blev böcker.

Hönapöna är en liten befjädrad feminist
på sitt eget vis, fast besluten att genom-
föra vad hon satt igång. Eva Funck kom
att bli en veteran inom barnens television,
alltmer inriktad på att förklara fakta för
barnen. I Scenkonstmuseets monter för
teve-dockor kan man, för övrigt tala med
både Hönapöna och Televinken. Som lär
svara...

Kjell och Birgitta

Den arbetslösa Kjell i Bagarmossen, hans
mamma Birgitta och hennes nya kille är
huvudfigurerna i TV-programmet Kjell, som sändes 2007 i ZTV. Manus skrevs av Björn Carlberg som
också spelade dockorna. Kjell var först en figur som dök upp i en musikvideo, och bara på skoj prövade

Björn Carlberg och Daniel Eskils att filma med figu-
ren utomhus på stan, och sedan lägga ut på ZTV:s
site. Filmerna blev sidans mest betittade och Björn
började brodera ut rollfigurerna. Kjell är en slacker
eller lodare som bor hemma hos sin mamma Birgitta,
som röker intensivt mycket och är besatt av travsport.
Hon har en pojkvän som är gammelmoderat och
intresserad av militaria och säkerhet – samt låtsas
vara hemlig agent. Birgitta-dockan är tillverkad av
Katja Serrander, Björns sambo, och alla dockorna är
meterstora och "fattiga på uttryck" tills de får, huvud-
sakligen, improviserade repliker.

I montern saknas en av giganterna inom dockteater i
televisionen: Staffan Westerberg. Man kan bara hop-

pas att det med tiden går att få loss någon Lill-strumpa eller Syster Yster. Staffan Westerbergs många tv-produktioner, från Vilse i Pannkakan 1975 till julkalendern 1983, Lille Luj och Änglaljus i strumpornas hus, där strump-syskonen dök upp för första gången, motsvarar flera långfilmer och blev med tiden omdiskuterade och ifrågasatta av en del, men – tror jag – älskade av långt fler.

En helt ny docka, (som också vill bli TV-kändis) är Scengångaren, speciellt skapad för museet av Helena Åwe Bäckman, som gjort en stor del av dockorna till Allram Est-serierna. Figuren är skapad i ett samarbete mellan Scenkonstmuseet, författaren Lisa Bjärbo, illustratören Lena Sjöberg och dockmakaren Helena Åwe Bäckman. Figuren hör ihop med barnspåret som besökaren kan följa på egen hand genom museet och till slut träffa i montern bland TV-kändisarna.

De andra montrarna i avdelningen dockteater visar nutidshistoria: figurer och scener ur Marionetteaterns System från havet från 2011, Dockteater Tittuts Kattresan från 1995 och Malmö Dockteaters Funktionell dumhet från 2015. En monter ägnas dockmakare: Nasrin Barati, Teater Sesam, Anders Lindholm och Cecilia Billing, Dockteaterverkstan, samt Thomas Lundqvist, Dockteater Svarta Katten.

Mycket är inte med i ett trots allt begränsat urval, men tanken är att innehållet i några av montrarna ska gå att byta ut med tiden. En permanent utställning är inte evig.

Margareta Sörenson

10 THINGS People Say to Puppeteers (but shouldn't)

1. So you're still playing with your little dolls?
2. Must be nice to be able to play all your life without having to work.
3. Puppeteering doesn't sound too difficult. What do you do for a living?
4. I always thought I'd like to do puppets after I retire, once I have some time to kill and can entertain my grand children.
5. Can you GIVE a puppet show for our group for free?
6. We will GIVE you lots of exposure. (You can go to jail for exposure.)
7. Wait a minute, you mean you can get a degree for puppetry at a university? That's a real thing? You served an apprenticeship?
8. You mean you can make a living playing with puppets?
9. Aren't puppeteers just weirdos?
10. You're a puppeteer. Why don't you write a book about all the fun things you've done and fun people you know,

*Ett fynd från
nätet!
Stämmer det?*

NOT QUITE

Not Quite är en papegoja i granskogen
Not Quite är en silvertråd i kraftpappret
Not Quite is a little bit of New York
mitt i pereferin.

I hjärtat av den rara bruksorten Fengersfors i norra Dalsland pågår sedan 2002 förverkligandet av ett levande kulturcentrum. Här har konstnärer och hantverkare av skilda slag sina ateljéer och verkstäder. Här finns konsthallar, galleri, butik och café. Här ryker det från keramikugnar, ässjor och varma sågar. Här skapas utställningar med bilder på väggarna eller konceptuella performances. Här mumsas och fikas det, eller diggas till något av årets större eller mindre evenemang. Här kan man delta i kurser och workshops.

Välkommen till Not Quite, en plats och ett nätverk för konstnärer, hantverkare och formgivare. På det gamla pappersbruket har vi skapat förutsättningar för all sorts kreativt, arbete och utställningsytor, café och butik där alla kan ta del av den sjudande kreativiteten i den Dalsländska skogen. Not Quite har på kort tid gjort sig känt som ett av de främsta besöksmålen i regionen. Kombinationen av högklassig konst och konsthantverk i naturskön Dalslandsbygd, med goda förutsättningar för fika eller lunch, har visat sig vara ett vinnande koncept.

(text från hemsidan www.notquite.se)

ABELLIS + NOT QUITE = SANT

En dag för en hel del år sedan sladdade den legendariska teaterbussen förbi Fengersfors på genomresa under en av sina oräkneliga turnéer. Det dynamiska kulturcentret Not Quite blev räddningen när ett ovanligt busshaveri var ett faktum; att multikonstnären Karl Hallberg på kort tid svarvade till ett fäste till en nyfyndad gammal kylarfläkt gjorde intryck på Anders och Fatima, ägare av och dockspelare på bussen. Så pass djupt intryck att de några år senare tog kontakt, för att planera för bussens nya liv. "Att ni är hantverkskunniga och kan mecka med veteranfordon är det viktigaste, dockspel lär ni er", förklarade Anders som börjat tröttna på turnerandet efter 30 år.

Och vi på Not Quite stod där både förskräckta och förtjusta som barn i en karamellbutik. Vi hade pratat om nya scener för slöjd och hantverk, laborerat med material och tekniker som bärande delar i berättelser och drömt suddiga drömmar om dockmakeri. Nu stod vi som Krakel Spektakel och Kusin Vitamin, med erbjudandet inte bara om att få en klubba, utan hela kiosken!

Som ett första steg höll Anders och Fatima en veckas workshop i dockmakeri och dockspel för sju av

oss Not Quite-medlemmar. Att processen inkluderar träsnideri, kredering, lerskulptering, mönsterkonstruktion, sömnad, lödning och måleri kändes på ett vis rätt naturligt, eftersom det någonstans i gruppen fanns kunskaper kring allt det där. Dock är de mekaniska funktionerna, och insikterna om hur en lätt och lättspelad docka tillverkas, givetvis något som kommer ta tid att bli vass på. Själva gestaltningen, den avgörande, drömmer vi alla om att få grotta ner oss i efter hand. Vi tror också på att, nära förbundet med hantverket, workshopa fram berättelser som kan bli manus.

Vi skissar på ett par olika projekt att börja labba med, med bussens scen som ram. Vi utvecklar gärna ett tidigare spår kring sceniska historieskrivningar kring bruksorter och andra avpolletterade avkrokar, idéer finns kring otäcka shower sprungna ur en fyraårings psykedeliska fantasi, och lust finns att vida-reutveckla en sorts konstgröt utifrån mekanik, musik, hantverk, slöjd och angelägna skrönor. Att ta del av de kunskapsöceaner Anders och Fatima och deras dockmakarguru Thomas bär på känns som en fantastisk möjlighet, liksom att också experimentera med andra sorters figurer och berättelser i den magiska svarta lådan. Ansökningar till olika guldgruvor skvalpar i olika stadier, varför inget ännu är säkert. Förutom att vi ser fram emot att få bli en ny pusselbit i en mångfasetterad konstform, som rymmer så mycket och har oändliga möjligheter för framtida uttryck och berättelser.

Jonatan Malm, Not Quite

Workshopbilder med Anders Olsson från Abellis Magiska Teater. Foton: Not Quite

Besök på KUBA

I december 2016 var Abellis Magiska Teater på Kuba och gästade Teatro de las Estaciones; årstidernas teater i Matanzas.

Teatern som existerat sedan 1994 har sina rötter i intresset för den kubanska folkloren. Den leds av Rubén Salazar en dans och showman med mycket energi och visioner. Som parhäst har han den mångsidige konstnären/ scenografen Zenén Calero Medina som står för teaterns dockestetik och grafiska profil.

Dockteater på Kuba använder i sitt uttryck mycket dans och sång som är så djupt invävda i kulturen här. Vi bevistade en föreställning om Ignacio Villa, legendar inom kubansk 1900-tals musik. En pianist som skrev många evergreens. Hans smeknamn var snöbollen vilket förmodligen inte skulle gått hem i Sverige i vår pågående rasifierings debatt. Han var nämligen svart. Dockorna i pjäsen skulle med sin blackface-estetik skulle nog här anses balansera över gränsen till hur en svart människa skulle kunna skildras från scenen. Men Rubén som själv är svart och dockspelare i pjäsen säger att här på Kuba ser man saken annorlunda och ser inga problem med att stilisera varken en vit eller svart människa på komiskt vis. Och tonen i pjäsen är ju djupt respektfull. Det är vad som räknas. Gruppen får statliga pengar och som vårt åländska resällskap Jonna Kevin uttryckte saken med ett finskt talesätt: Statens bröd är långt men smalt, så överlever teatern om än knappt och behöver inte förlita sig på att enbart spela för turister som i många andra länder. Kuba har ett rikt antal grupper som spelar dockteater. Rubén nämnde ett 70- tal. Ett femtontal av dessa utgör Kubanska Unima.

Matanzas, Kubas andra största stad med 150.000 invånare anses som Kubas dockteaterhuvudstad, Las Estaciones, som kallats Kubas avantgardeteater, bidrar till detta genom att ständigt försöka driva den konstnärliga utvecklingen framåt genom att utveckla sin estetik och pjäsval. Man har även flitigt internationellt utbyte och anordnar sedan 1994 den återkommande TITIM- festivalen med inbjudna grupper, pedagoger, forskare från hela världen.

Vi fick en rundvisning på den mycket hemtrevliga teatern mitt i stan. Den från början enkla förfallna huskonstruktionen har genom åren byggts upp, byggts om , byggts ut, byggts till. I ett rum ovanför en vindlande spiraltrappa trängdes på en hylla dockor som gruppen fått i gåva från gästande grupper. I mängden fanns även svenska bidrag, t ex en från Pygméteatern och en Chaplindocka som syntes gjord av Arne Högsander.

Svenska Unima har stöttat las Estacoines med insamlande pengar under en för gruppen besvärlig tid. Det var under åren på 90-talet som i Kuba kallas specialåren. Efter murens fall i Tyskland när allt stöd från de gamla kommunistländerna i Europa över en natt försvann och knapphetens period infann sig med total brist på allt. Ett stålbad som nu lyckligtvis är historia. Genom svenska Eina Hagberg då teaterkonsulent i Göteborg och regissör Inger Jalmert Moritz togs initiativ till en insamling bland teatergrupper och enskilda för Estaciones. KarlErik Lindgren dåvarande ordförande i Unima var också behjälplig.

Visst är det glädjande att veta att några av er läsare bidragit till gruppens överlevnad då och än i dag fortsatta vitala verksamhet!

Fatima Olsson

På motstående sida ett par bilder från föreställningen Chu, chu, om den legendariska musikern Ignacio Villas liv. En föreställning som fått en rad internationella priser.

Dockmakerilärning

Mitt namn är Ida-Mira Johansson (tilltal Mira). Jag är 22 år gammal och bor i Göteborg. Jag började i höstas på Hantverkslärling i Leksands folkhögskola, som är en arbetsplatsförlagd lärlingsutbildning, där man med personlig handledning inom många olika hantverk i Sverige, får möjlighet att ta del av hantverksyrket ute i verkstäderna. Utbildningen är på 100 veckor fördelat på 2-2,5 år.

Jag har valt dockmakeri/figurteater och min handledare för kursen är Torbjörn Alström. Han är ansvarig för FIGUR- nationellt centrum', för figur och dockteater på Frölunda kulturhus.

Hösten har för mig blivit en termin till att orientera mig i ämnet där jag undersökt dockteater-världen genom teori, testat olika material samt besökt olika hantverkare och konstnärer runt om i landet. Tack vare Annette Cegrell Skölds hjälp har jag fått en stor inblick i dock/figurteaterns historia. Nu till en början har jag läst om skuggteater och dess historik. Vilket är ett enormt ämne som betytt mycket för många kulturer. Bland annat, att skuggteatern var det första vi projicera på duk och att den ligger till grund för filmens framväx och utveckling.

Filmjobb på äldreboende.

Mestadels har jag hållit till på Frölunda Kulturhus, hos Torbjörn men under en tid fick jag möjligheten att göra praktik på Malmö dockteater med Erik Holmström.

I Frölunda har jag bl.a. fått ta del av Torbjörns arbete inom animerad film. Vi har filmat på ett äldreboende, där några damer gjort en film om sin uppväxt i Göteborg. De har då själva fått skriva historien, gjort sina figurer och filmat. Detta är ett projekt inspirerat av Stanislaw Przybylski Linders arbete med animerad film för äldre, som visat en positiv framgång där deltagarna haft väldigt roligt.

Hos Malmö dockteater fick jag vara med Erik som då var aktuell med en ny föreställning "Skvalpet", som är en uppföljare av "Funktionell dumhet". Dockorna skulle konstrueras i skala 1:18, därav attribut och dekor.

Min uppgift blev slutligen att göra alla dockhuvuden till föreställningen. Jag fick också vara med och bygga rekvisita, dekor och konstruera dockkroppar, som slutligen blev en blandning av 3D utskrivna delar samt handgjorda leder.

Jag fick även ta del av en filminspelning i Trollhättan som Erik regisserade. Där fick jag vara med attribut/rekvisitörerna som snabbt arbetade fram ny rekvisita som skulle konstrueras eller göras i ordning för tagningar.

Hittills har det varit en spännande tid där jag lärt mig otroligt mycket och min nyfikenhet för att se och lära mer har växt. Det mest spännande, måste jag erkänna, var att få träffa dockmakarna/ dockspelarna. Att få höra deras historier och se in i deras verkstäder. Alla har varit gästvänliga och öppna för att visa, berätta och dela med sig, av både materialkunskaper och tips.

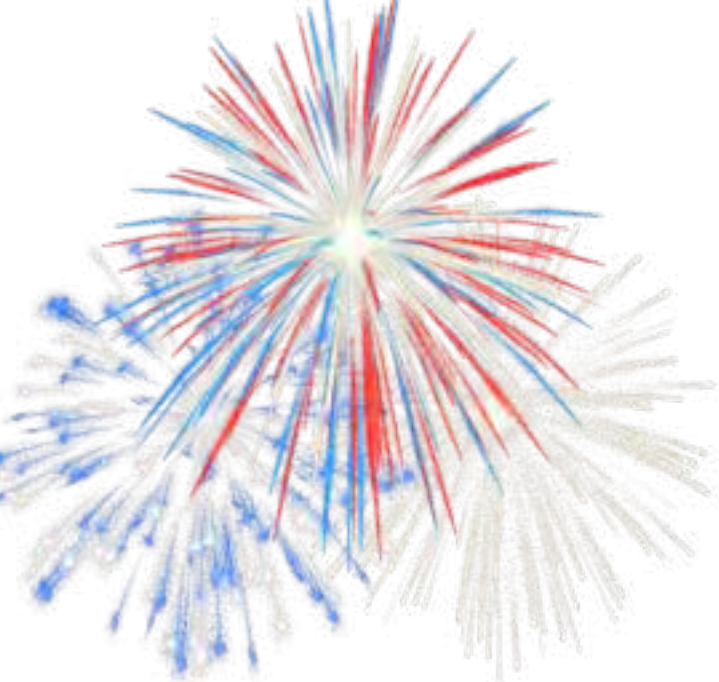
Till våren kommer jag att göra långtidspraktik hos Thomas Lundqvist och Anna Sefve. Där skall jag hos Thomas få konstruera en bunraku-docka och hos Anna lära mig tillskärning/ kostym för dockor. Detta ser jag mycket fram emot!

Mira Johansson
dockmakerilärling

Ovan bygger jag en jättemås i Laholm.
Nedan hjälper jag Jonna Grimstoft med en monter på Frölunda.
Till höger huvuden till "Skvalpet" i Malmö.

Nyfiken på mer om Miras första halvår? Kolla Miras blogg på www.unima.se. (Red's anm).

GRATTIS!

Hurra för Dockteatern Tittut - en jubilar med 40 år i små-åringarnas tjänst!

Småbarnens nationalteater, så har denna banbrytande teater kallats. Kanske världens första och äldsta teater för barn från två år. Åskådarna beräknas genom åren överstigit en miljon besökare, varav 2/3 varit barn och 1/3 vuxna. Dockteatern Tittut bildades 1977 i Stockholm av Ing-Marie Tirén och Eva Persson. Inom svensk teater var det länge otänkbart att spela för barn under fem år.

Man trodde inte att de kunde förstå, men när Dockteatern Tittut 1977 började göra teater för barn från två år var detta något banbrytande. Idag gör många grupper teater även för bebisar och vi vet att det nyfödda barnet har med sig både upplevelser och intryck.

Teatern var ursprungligen endast en turnerande teater i liten skala, men har sedan 1996 en egen scen på Lundagatan 33 i närheten av Zinkensdamm i Stockholm. Den målgrupp teatern i första hand vänder sig till är barn från två år och upp till 6 år, inklusive deras vuxna.

Så här beskriver sig Dockteatern Tittut med egna ord:

–"I 40 år har Tittut skapat spännande och konstnärligt starka föreställningar. Alltid med ett fokus på de minsta barnen. Många av våra besökare debuterar som publik hos oss. Vi har under åren lärt oss hur viktig introduktionen till föreställningen är. Vi möter alltid vår publik i foajén för att skapa ett förtroende och en lust att komma i spelrummet och se föreställningen".

Våra föreställningar eftersträvar klarhet, enkelhet, renhet, värme, glädje och närhet. Vi vill möta vår publik med kärlek och respekt och göra det första teaterbesöket viktigt och roligt för de allra små. Våra berättelser är till synes enkla men förgrenar sig åt alla håll under ytan. "Våra berättelser har alltid en existentiell underström, -vänskap, kärlek, liv, död – men på ett småårigt vis. Vi har en stor respekt för vår unga publik och ställer höga krav på oss själva att alltid leverera det bästa."

Härmed vill vi gratulera till de 40 åren och önska God Fortsättning på de kommande!

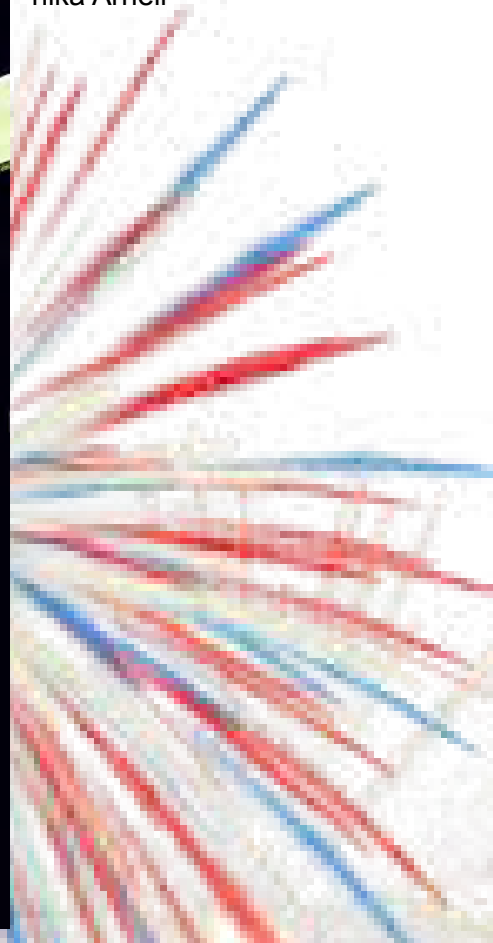
Hurra Hurra HURRA!!!

Keep swinging the puppets!

Annika Arnell

från Beatrix Värld foio: Sven
Wagelin-Challis.
Dockor, scenografi & kostym: An-
nika Arnell

från Min Lilla Syster Kanin
foio: Sigyn Stenqvist.
Scenografi Sigyn Stenqvist
Dockmakare Lisa Kjellgren

Makalösa 90 minuter! Med Malmö Dockteater.

Funktionell dumhet överrumplade Malmöscenen fullständigt för drygt ett år sedan. Erik Holmström och Andrea Edwards hade kommit från TUR-teatern och kontroversiella SCUM-manifestet för att göra och spela med dockor i storlek 1:2. Funktionell dumhet var dockteater för vuxna och byggde på sociologen Roland Paulsens rapportbok om Arbetsförmedlingen, Vi bara lyder. Temat lydnad och försiktighet går igen i nya föreställningen som också den är verklighetsbaserad.

Metateatern Skvalpet bygger säkert på Holmströms erfarenheter då han i höstas regisserade Kung Ubu på Örebro länsteater. Det som skildras är arbetet på en institution och vi följer processen från teamets första möte på teatern.

Titeln är hämtad från ett citat av dåvarande generaldirektören för Arbetsförmedlingen, Angeles Bermudez Svan-kvist som med "skvalpet" syftade på de som inte passar in på arbetsmarknaden. Erik Holmström vill intervjua de utpekade och att alla i teamet ska vara delaktiga i processen. Kring projektet hoverar välvilja, inte minst från den borgerliga teaterchefen som hoppas på politisk teater.

Det är på teatern men kunde vara på vilken arbetsplats som helst. Det tassas och tystnar, ingen vågar säga något rätt ut. Konflikter antyds i hummanden och regissören pratar själv i oavslutade meningar, är konflikträdd eller håller med. Det är lågmålt realistiskt och samtidigt bitvis komiskt överdrivet med fokus på allvaret i det psy-kodynamiska och dess makt.

Dockornas skala 1:18 är verkligen pytte men deras ansikten, gjorda av Ida Mira Johansson, är skulpterat uttrycksfulla och syns på filmskärmen. Erik Holmström ger samtliga arton roller individuella röster. Hans händer rättar till, flyttar och vinklar och delar tålmodigt ut halvcentimeters manus till var och en av teaterdockorna. Det krävs ett hjärta av sten att inte påverkas av omsorgen.

Helt igenom makalöst värda 90 minuter.

Barbro Westling
publicerad med tillstånd från Aftonbladet

1987 bestämde sig Margareta Selander för att bli dockteaterchef. Skapande dockteaterlek med sina egna barn och dagbarnen blev grunden för Dockteater Månstjärnan som i år firar 30 år.

2007 Arrangerade Margareta festivalen Dockor i Norr i Umeå. – Jag ville hålla fram de dockteatergrupper som finns i norr för det är så sällan någon gör det.

Till festivalen Dockor i norr 7 – 11 november kom finska Akseli Klonk och Matkaulakkuteatteri (Kappsäcksteatern), isländska Sögusvuntan (Fickteatern), norska Katta i sekken och ryska Murmansk statliga dockteater. Umeågruppen Ögonblicksteatern gjorde sin Voff! och Dockteater Månstjärnan bidrog med tre föreställningar – två av dem premiärer. En av dem var vuxenföreställningen My dance.

– Innan jag blir pensionär ville jag göra en vuxenpjäs. Dansen har varit en viktig del av mitt liv och en hjälp i svåra stunder, säger Margareta Selander om föreställningen som i mycket är ett familjeprojekt.

Dottern Frida Selander skrev musik, sonen Ingemar skapade de stora dockorna och dottern Jenny stod för koreografi.

text från nummer.se

Maskarnas musik

ANNORLUNDA UPPDRAG. Musikern Frida Selander står för musiken till pjäsen. – Jag tycker att det har varit väldigt kul. Det skiljer sig från den musik jag annars gör, säger hon. På bilden från vänster: Frida Selander, Lars-Göran Selander och Margareta Selander.

FOTO: ERIK ÅSTRÖM Folkbladet
16 februari 2012

GRATTIS!

TEATER SESAM 30 ÅR MED
TEATER SESAM 30 ÅR MED

Teater Sesam representerar en blandform av traditionell och modern teater med inriktning på dock- och skuggspelsteater. Signumet är att hela tiden utveckla scenspråk och teknik samtidigt som man varsamt håller liv i en klassisk teatertradition. På våra scener spelas teater för alla åldrar men tyngdpunkten i vår repertoar vilar på barn och ungdomsteater.

Teater Sesam bildades 1987. Redan från start hade vi siktet inställt på att presentera professionell och nyskapande dock- och skuggteater för en bredare publik. Efter några års turnerande flyttade verksamheten in i de lokaler på Chapmans Torg som fortfarande är vår fasta scen. Minst en ny produktion per år har det blivit, samtidigt som vi fortsatt att turnera i Sverige med våra föreställningar.

Vi är en fri teatergrupp på heltid. De flesta av våra medlemmar är högskoleutbildade konstnärer med lång arbetslivserfarenhet. Genom åren har Teater Sesam dessutom kommit att fungera som en plantskola för svenska dockspelare och dockmakare. I våra verkstäder bedrivs instudering, forskning och docktillverkning. Vi anordnar också workshops i skugg-teater. Hittills har vi haft nöjet att företräda Sverige i många internationella teater- och dockteaterfestivaler, ofta som den enda svenska eller nordiska representanten. Koncentrationen ligger trots detta på vår fasta verksamhet i Göteborg. Här vill vi vara den resurs som rikets andra stad förtjänar; en traditionellt medveten och samtidigt nyskapande scen för dockteater och skuggspel. Vårt mål är att stärka dockteaterns status i Sverige genom att presentera en mångskiftande och modig re-

pertoar. Våra produktioner vänder sig till alla åldersgrupper. Vi kompromissar aldrig med den konstnärliga kvaliteten och ser det som en viktig uppgift att presentera komplexa och konstnärligt utmanande uppsättningar även för de allra minsta.

Vi erhåller verksamhetsstöd från Statens Kulturråd, Göteborgs Stad Kultur och Folkuniversitetet och är medlemmar i TeaterCentrum, Unima och Assitej.

VÅR VÄRDEGRUND VILAR PÅ TRE KONSTNÄRLIGA OCH SOCIALA FUNDAMENT

Ett kulturellt torg

Som kulturproducent är det Teater Sesams uppgift att påverka samhället i vad vi uppfattar som positiv riktning inom humanism och jämlikhet. Det gör vi genom alla våra publika aktiviteter; föreställningar, workshops samt organiserade träffar för medarbetare och samarbetspartners. Vi vill skapa positiva möten mellan olika samhällsgrupper och presentera samhällsbärande idéer.

Professionell scenkonst för barn

Barnens rätt att få kultur med samma konstnärliga höjd som vuxna är en kärnfråga inom verksamheten. Allt för ofta får barn nöja sig med att se förenklat teaterspel med leksaker eller enklare handdockor som aktörer. Om vi inte tar barn på allvar kan vi inte heller skapa bra kultur åt dem. På Teater Sesam arbetar vi med hög konstnärlig ambitionsnivå och tar alltid ansvar för den konstnärliga kvalitén i föreställningens alla delar oavsett om vi riktar oss till barn, unga eller vuxna.

Puppetry art

Teater Sesam arbetar med konstformen Puppetry Art som kompletterar den mer utbredda ordinarie scenkonsten. Puppetry Art är en konstform som erbjuder unika möjligheter att ta upp och behandla både lätta och tunga ämnen, att benämna det onämnbara och ta upp det tabubelagda. Med dockor och skuggspelsfigurer som verktyg i våra produktioner skapar vi föreställningar samt förutsättningar för samtal och möten som lyfter för oss viktiga och aktuella frågor.

Från hemsidan www.teatersesam.se

"Puttrik" Foto: Gabriella Duraffourd

Helena Nilsson

ett porträtt

Helena Nilsson är sedan 1999 Marionetteaterns konstnärliga ledare. Teatern, som är en del av Stockholms Stadsteater, är Sveriges största dockteater med en fast ensemble och en egen konstnärlig profil och producerar ett par nya uppsättningar om året.

Vid UNIMA:s kongress i Tolosa i somras valdes Helena in i den internationella styrelsen. Ledamöterna i styrelsen tilldelas varsitt ansvarsområde, och Helena är ordförande i Europakommissionen. Vad har du för planer för "din" kommission?

"Sedan jag var på min första UNIMA-kongress i Nagoya i Japan 1988 har jag varit fascinerad av en organisation, som samlar folk från hela världen med en särskild sak gemensam: dockteater. Jag var ganska ny inom dockteatern, och i Sverige fick man alltid förklara vad dockteater är, vad man gjorde, kunde det vara ett yrke? För mig var det en upptäckt att den här världen fanns, att dockteater var både kulturarv och modern teater, att det fanns dockteater som terapi och att man diskuterade utbildningsfrågor på olika håll."

"Att vara med i styrelsen och leda en kommission är att ta ytterligare ett steg in i denna värld och i Europakommissionen vill jag föra samman olika europeiska erfarenheter. Vad är specifikt för just den europeiska dockteatern? Men hela världen finns ju i Europa - just nu söker sig många till Europa från länder som har en rik dockteatertradition. Vi är åtta personer i arbetsgruppen och vi har diskuterat oss fram till att skapa en plattform som vi vill arbeta utifrån: Focus on European puppetry. Vår ambition är att inledningsvis göra en serie workshops och samtal genom att samarbeta med etablerade festivaler, institutioner eller skolor. De kan arbeta med olika teman som är angelägna och intressanta för dockteaterns yrkesfolk i Europa".

"För 2018, i samband med att Marionetteatern fyller 60 år, planerar vi en europeisk konferens i Stockholm. När det gäller Europa-kommissionen tänker jag på min uppgift ungefär som när jag regisserar. Jag kan inte göra allt själv, men kan ta initiativ och vara en samordnare".

Helena Nilsson har ett arv att förvalta från Marionetteatern, Sveriges första permanenta dockteater som genom åren skapat dockteater för både vuxna och barn. Teatern, som grundades av Michael Meschke 1958, kan beskrivas som en modernistisk och kosmopolitisk teater, som prövat många olika sätt att spela med teaterdockor och att kombinera dockspel med skådespeleri.

Idag produceras så gott som all dockteater som har konstnärliga ambitioner, såväl för barn som för vuxna, i en blandning av scenkonstformer. Helena Nilsson har sedan länge gärna mixat och prövat nya estetiker och tilltal, allt från manga-serier till mim, dans och nycirkus.

En tid som lärling har inom scenkonsterna varit den enda utbildning som funnits i sekler. Ofta gick yrket i arv inom familjer eller släkter, men det var också en frizon för skönandar som ville pröva på att lära sig något bland scenkonsternas olika yrken. Helena Nilsson började vid mitten av 1980-talet som lärling vid Marionetteatern, och arbetade som sådan under tre års tid med alla de sysslor som finns vid en dockteater. Hon var i tjugoårsåldern, intresserad av bildkonst, men hade inga precisa planer för en utbildning. Marionetteatern passade bra och var en allsidig skola - på en liten teater måste alla kunna göra allt.

Hon arbetade i verkstaden och hon var med som dockspelare i en rad stora produktioner på teatern, som Don Quijote och Spöksonaten. Under 1990-talet började Helena göra egna projekt som bunraku-skissen Vingar. Till Det osynliga barnet 1993, efter Tove Janssons berättelse, skapade hon figurer och scenografi, och till Barbro Lindgrens pjäs Andrejs längtan 1995 gjorde hon sin första regi, ännu i samarbete med Michael Meschke.

När Helena Nilsson efterträdde Michael Meschke som konstnärlig ledare hade Marionetteatern just fyllt 40 år och var väl känd och aktad internationellt. I en intervju i boken *"....är bara ryck på trådar – Marionetteatern under 40 år"* säger hon:

"Ensemblen är en viktig del av teatern. Den har växlat mycket genom åren, men jag tror att det är viktigt att skapa kontinuitet och stabilitet....Jag vill försöka vara lyhörd för var och en i ensemblen och göra så att de inte måste gå någon annanstans för att få uttrycka sin lust och sin eld."

Så har det också blivit. En liten stab arbetar nära Helena, och är med i de flesta produktioner. Dockmakaren Kay Tinbäck du Rées, har gjort sin egen föreställning Fågel, fisk och Mittemellan, en afrikansk skapelseberättelse berättad av grönsaker i en skottkärra. Magnus Eurenus, en gång i tiden anlitad som styltgångare i Marionetteaterns Apokalypsen, har kunnat axla den kinkiga uppgiften som skådespelande dockspelare i en rad produktioner och har också gjort den egna Var är vargen? en munter omläsning av Rödluvan och vargen i kaspertradition.

Barnboken är något av en bastion för all teater för barn med ett otal dramatiseringar av klassiskt och nyskrivet. Men det kan också vara tvärtom! Barbro Lindgrens Andrejs längtan var bara ett skelett till manus, men blev efter uppsättningen på Marionetteatern senare en bok. Samma sak hände med Systemen från havet, en av Marionetteaterns stora succéer de senaste åren. Pjäsen skrevs av Ulf Stark, dockorna designades av Stina Wirsén och Helena Nilsson regisserade berättelsen om ett finskt krigsbarn som kom till Sverige under andra världskriget.

Två nya uppsättningar spelas under 2016 på Marionetteatern, den ena är Papper, en fantastisk och ordlös historia där materialet papper används kreativt. Fyra kvinnor spelar rolig och mångtydig totalteater: Helena Nilsson och Kay Tinbäck du Rées från ensemblen, skådespelerskan Malin Halland, som medverkat i andra produktioner på Marionetteatern och mimaren och nycirkusartisten Siri Hammarén. Bernard Cauchard, tidigare dansare vid Cullbergbaletten, har regisserat, vilket han också gjorde med Lindansarna, en uppsättning med dans och dockor som inbjudits till flera festivaler, bland annat till Charleville-Mézières och till festivalen som inramade årets kongress för UNIMA i San Sebastian-Tolosa.

Den andra uppsättningen 2016 är Gräs, ett möte mellan dans, nycirkus och dockspel. Koreografen Claire Parsons har regisserat och kritikerna blev, återigen, förtjusta över denna "ljuvlighet av gräsmat-tehumor". Inför 2017 förbereder Marionetteatern en uppsättning för de allra minsta barnen, sex till tolv månader, en ny utmaning för en, nästan, gammal teater.

Margareta Sörenson
urprungligen skriven för norska Ånd i Hanske

(Margareta Sörenson är teater- och danskritiker, journalist och författare. Bland de böcker hon har skrivit finns *"....är bara ryck på trådar - Marionetteatern under 40 år"* (red. 1998) och *"En stor liten teater, 30 år med Dockteatern Tittut"* (2008). Hon är sedan 2014 ordförande för International Association for Theatre Critics.)

UR EN DOCKSPELARES LIV

LARS SONNESJÖ DELAR MED SIG AV 45 ÅR MED DOCKTEATER

När det ringde på dörren öppnade den gamla damen. Utanför stod en ung kvinna som just flyttat till stan och nu ville hyra bostaden som damen hade utannonserat. Jovisst, det skulle nog gå för sig. Men vad hade den unga kvinnan tänkt syssla med här i Kalmar?

- Jag tänkte arbeta med dockteater.

- Dockteater! utbrast den gamla damen klenetroget. Kan de´vau nå´t?!

Det där var 1972. Och jo, dockteater skulle det bli. Byteatern är sedan länge en väl etablerad länsteater i Kalmar. Det rymliga teaterhuset i hamnen och som invigdes i början av 80-talet står kvar, och ska snart ska bli ännu rymligare efter en omfattande om- och tillbyggnad. Dockorna, figurerna, maskerna och objekten har genom åren haft en viktig position på teatern, alltid i samspel med fantasifulla och vackra scenografier. Men de har också haft sällskap av skådespelare, musiker, dansare och mimare. Det sceniska allkonstverket har liksom alltid varit Byteaterns konstnärliga signum, även om accenterna i uttrycksmedlen varierat mellan uppsättningarna.

Dockspelaren Lars Sonnesjö i sällskap med (fr.v.) Stagnelius, Gustav V och Signe. Dockorna skapade av Bodil Göransson.
Foto: Peder Nabo

"Dockteater - kan de´vau nå´t?"

... har nu blivit namnet på den "illustrerade teaterföreläsning" som en av Byteaterns trotjänare, dock- och skådespelaren Lars Sonnesjö, har premiär på i mars och som han spelar under våren, på både hemma-scenen och på turné. Det blir en presentation och kanske också något av en sammanfattning av hans 45 år inom dockteatern.

Lasse har arbetat på Byteatern sedan 1979 då han mönstrade på den tvåmastade galeasen Helene som teatern under flera år hade som sin ambulerande sommarscen (och som var en anledning till att man valde hamnstaden Kalmar). "Kockjungman sökes" hette denna första föreställning Lasse medverkade i på Byteatern, och sedan dess har det blivit ett stort antal uppsättningar - hur många kan han inte längre hålla reda på. Men debuten på Byteatern var alls inte hans debut som dockspelare. Den gjorde han sju år tidigare på Dockteater Totem i Uppsala under Vojo Stankovskis ledning. Där spelade han bl.a. med en liten virkad och sprattlig marionettgroda, som för övrigt får äran att

S/m Helene. foto: Gustaf Kull

finnas med också i den nu aktuella teaterföreläsningen. Programmet görs i två varianter: en kortare, som just har formen av en föreläsning och där Lasse blandar teorier om spelteknik med anekdoter och erfarenheter ur sitt dockspelarliv. I en längre version kompletteras föreläsningen med mer av bilder och filmklipp samt spelscener ur olika föreställningar. Den längre versionen innehåller också en liten workshop i dockspel som publiken får delta i, samt en demonstration av dockspelets olika hemligheter och finesser.

Hur är en spelbar docka? "Det går lika bra med en tandborste!"

Även om det bor en Oppfinnar-Jocke i Lasse och han ofta bidragit med tekniskt-praktiska lösningar i dock-konstruktionerna, har han inte själv arbetat med att skapa dockor. I uppsättningarna av sina egna pjäser har han däremot arbetat nära tillsammans med Bodil Göransson, en av Byteaterns medgrundare (och som var den som ville hyra den där lägenheten i början av 70-talet). Bodil har till flera av Byteaterns uppsättningar gjort dockor i bl.a. skumplast. Ansiktena klipper hon fram med sax och resultatet blir överraskande uttrycksfullt: ibland komiskt, ibland rörande, ofta båda samtidigt - men alltid fascinerande i sitt levande uttryck.

Lasse uppskattar att spela med den här typen av dockor: gärna helfigursdockor med huvud av skumplast och med rörlig mun. Det är samspelet mellan docka och spelare, liksom mellan dockan och publiken, som för honom är själva kärnan i dockteatern. En spelbar docka är en docka som inte behöver vara tekniskt perfekt, men som lämnar utrymme och möjligheter för just detta samspel. Men, tillägger Lasse sedan, "det kan vara lika roligt att spela med en tandborste!" Det verkar vara Lasses andra favoritkategori av speldockor: objekten. Lasse har spelat med, om inte tandborstar, så i alla fall de flesta andra föremål man kan tänka sig: hattar, tidningar, grytlock, blädderblock, kaffepannor och sitt eget pekfinger

Vad gör en bra dockspelare? "Lek och tillit."

Teaterkritikern Leif Zern har sagt att det grovt räknat finns två traditioner inom dockteatern. Med hänvisning till teaterteoretikern Gordon Craig pekar han ut en som ser dockan som ett alternativ till skådespelaren, och där dockan, befriad från den mänskliga skådespelarens alla tillkortakommanden, blir den perfekta sceniska aktören. Den andra traditionen, menar Zern, är den som man möter "i barnets magiska förhållande till fantasins och lekens 'som om'."

Som dockspelare har Lasse valt den "barnsliga" traditionen - och utvecklat den till genuin konst i litet format. Dockspel, menar han, handlar förstas om att hitta dockans rörelsemöjligheter och att ge den dess rätta röstuttryck. Men han framhåller också vikten av att hålla liv i dockan hela tiden, och att i rätt ögonblick få publikens fokus på dockan. Många av de föreställningar Lasse medverkat i, och särskilt dem han själv skrivit manus till, har byggt på det här samspelet mellan honom och dockan.

Vägen till att upptäcka dockans möjligheter går genom lekens öppna och bejakande förhållningssätt, ungefär som teaterpedagogen Keith Johnstone beskriver improvisationens teknik, menar Lasse. Därför vill han undvika att grotta ner sig alltför mycket i spelets tekniska detaljer för tidigt under repetitionsarbetet. Tekniken utvecklas under arbetets gång, men arbetet tar sitt avstamp i lekens öppenhet för det oväntade.

Kanske litet överraskande blir det därför när man ber honom berätta om ett dockspel som gjort djupt

"Algot Storm" (1986) Foto: Bertil Hertzberg

intryck på honom, och han då nämner den tyske marionett-virtuosen Albrecht Roser, som Lasse såg första gången på UNIMA-festivalen i Moskva 1972, alltså samma år han själv gjorde sina första lärospån som spelare. Rosers minutiöst kontrollerade marionettspel kan ju tyckas ligga långt från Lasses mer improvisatoriska hållning, men det fanns något i Rosers tillit till sin marionett som tilltalade och som gjorde intryck.

"Den lille fule ölänningen" (2001) Foto: Bertil Hertzberg

skriva sina egna pjäser: "Den lille fule ölänningen", om diktaren Stagnelius, kom först. Sedan har det blivit "En stor liten man" (om H.C. Andersen), "En stund på jorden" och "En stund till" samt "Lockfågeln" (om kärlekshistorien mellan läkaren Axel Munthe och drottning Victoria).

"En stund på jorden" handlar om syskonparet Signe och Henning Kullzén som drev en pappershandel och antikvariat i Kalmar under större delen av 1900-talet. Det udda paret kom att bli något av lokala kändisar. I pjäsen möter vi dem under deras sista stund på jorden, då en ängel kommer för att hämta dem.

Lasse sökte efter ett material som både hade lokal anknytning och ett mänskligt innehåll som grep tag. Så fick han tillgång till ett unikt arkivmaterial: Henning Kullzéns efterlämnade dagböcker. Där framträdde bilden av en levande och komplicerad människa bakom det småkufiska originalet. Lasse fortsatte med att intervjua personer som hade haft kontakt med syskonparet, och med allt det som utgångspunkt blev pjäsen till.

Förutom den lokala anknytningen är det en annan sak som förenar "En stund på jorden" och "Den lille fule ölänningen": båda pjäserna skildrar huvudpersonerna inför döden då de på olika sätt konfronteras med, och kanske försonas med, sina levda liv. "Dockor är så bra på att dö", konstaterar Lasse nöjt.

Och vem skulle vara bättre skickad att gestalta spelet mellan liv och död än just teaterdockan? Som kan säga just det som dockan Signe sakligt konstaterar i samtal med sin dockspelare Lasse i pjäsen "En stund till". De sitter i logen efter föreställningen och resonerar, då Signe säger:

"Ligga i den där resväskan i mörkret, ligga där och längta efter att locket ska öppnas. Först en liten strimma ljus, och sen ett stort bländande ljus, och till slut: där står jag på scenen! Strålkastare, publikens sorl, skratt och gråt, applåder...! Och sen: tillbaks till mörkret."

Man anar att Samuel Beckett nickar instämmande bakom resväskan.

Ett lekande förhållningssätt öppnar också dockspelaren för att låta sig överraskas av dockan. Efter alla dessa år är det fortfarande det där överraskningsmomentet som tycks göra dockspelaren Lasse allra gladast. Det och mötet med publiken (så tycker han också det är roligare att spela än att repetera...).

Hur är ett bra dockteatermanus? "Dockor är så bra på att dö."

Efter att under många år ha medverkat i pjäser som andra skrivit, växte en önskan fram hos Lasse att få använda fler uttrycksmöjligheter. Han hade redan tidigare varit medskapare av manuset till småbarnsföreställningen "Algot Storm" (som han också framförde själv), men nu började han

"En stund till" (2010) Foto: Peder Nabo

Tomas Alldahl

Andarnas Ansikten

Bild 1

Liksom andra konstformer har också dockteatern sitt ursprung i den religiösa eller magiska kulturen. I ceremonier, processioner och danser har både masker och figurer använts. Ingrid Spång besökte Etnografiska museet i Stockholm för att, med Nordamerikas ursprungsfolk som exempel, få veta mer om dockteaterns kultiska källor.

För en tid sedan gick jag till Etnografiska museet i Stockholm för att delta i en barn/familjevisning. En museipedagog pratade om och visade olika slags föremål, som tillverkats av ursprungsfolk i Nordamerika. Efter visningen strosade jag omkring i museet och upptäckte då de fantastiska masksamlingarna, som museet förfogar över. (Jag har ju tidigare skrivit några artiklar i Dockument om afrikanska masker, se t.ex. Dockument 2016).

Jag kom till en utställning om nordamerikanska indianer (jag använder mig här tillfälligt av ordet indian, trots att ursprungsfolk är det korrekta uttrycket; museet använder dessutom ordet i skyltningen till utställningen). Det som framförallt fängade min uppmärksamhet den här gången, var den del av utställningen, som handlar om ursprungsfolk på Amerikas nordvästkust. I nordvästra Amerikas kustområden är naturen omväxlande och bjuder sina innevånare - åtminstone var det så i äldre tider - på ett rikt fiske av lax och hälleflundra. Områdena består av höga berg och djupa fjordar men där finns också stora tempererade regnskogar. Klimatet är mildt och regnigt tack vare varma havsströmmar.

På väg in i utställningen finns en karta, som redovisar inom vilka delar dess olika ursprungsfolk bor - numera förstås i reservat men inom deras egna forna områden. Inne i utställningen visas och berättas om masker, figurer och föremål, som tillhört museet sedan lång tid tillbaka. Även ett antal yngre masker av nutida konstnärer finns utställda i den monter, där jag blev stående, tittande och läsande.

Konsten i form av masker och andra slags föremål har använts och används i ceremonier och dansritualer, som ursprungsfolken utövar för att man ska få jakt- och fiskelycka eller bot mot sjukdomar bl.a. En shaman är ofta den som i dessa sammanhang utgör en länk mellan andarna och den vardagliga världen och vars kraftfält spelar stor roll. Museet visar alster från olika ursprungsfolk såsom haida, nuu-chah-nulth, nuxalk och kwakwaka'wakw. Här finns utsökta djurmasker: örn, korp, grizzlybjörn etc. och det finns också masker föreställande människor och andar.

Den praktfulla korpmasken (bild 1) i starka färger, som snidades av Tim Paul (nuu-cha-nulth) finns i montern, som också visar ett foto av konstnären under hans arbete med masken.

Pukmismasken (bild 2) av röd ceder (också nuu-cha-nulth) tillverkades av Thomas D.M. Paul. Den föreställer en valjägare som drunknat, men vaknat till liv igen. Den vita, slappa, av saltvatten uttänjda huden syns på kinderna

och figurens ögonhålor är tomma. Jägaren har blivit en pukmis - ett farligt väsen som kan förvandla den som kommer för nära och vidrörs, så att även den blir en pukmis. Vissa som mött pukmis men hållit sig på avstånd har däremot bringats lycka.

Masker med rörlig underkäke är vanliga bland ursprungsfolk på Amerikas nordvästkust och i utställningen på Etnografiska museet finns också exempel på masker med sådan: De ovan nämnda maskerna föreställande örnen och grizzlybjörn. På örnen syns den böjda näbben och det skarpa vakande ögat som dominerar den kraftfulla maskens uttryck. Grizzlybjörnen däremot, använd i nuu-chah-nulth's främsta hemliga sällskap, vargdansarsällskapet, har en mjukare framtoning med sina ovala liggande ögon och rundade öron. Stilren är den i trävitt och svart med bara lite rött inuti öronen och på "läpparna". Nästan söt kan jag tycka... Den är snidad på 1970-talet och dansas för att lugna dem som nyss har initierats och den som dansar den har också en heltäckande dräkt av björnskinns på sig.

Ursprungsfolken på nordvästkusten har länge haft sina professionella konstnärer, men "utomstående" syn på deras konst kopplad till religion och kultur har skiftat. I början på 1800-talet började den här konsten bli intressant för samlare och "turister", som blev begivna på att köpa och mängder av konst- och bruksföremål tillverkades. I slutet av 1800-talet beslagtogs myndigheterna masker och föremål, eftersom man ansåg dessa vara ett hot mot kristendomen och den egna civilisationen. Det lagstiftades med en räckla förbud för att utplåna ursprungsfolkens religion och kultur och för att folken skulle assimileras språkligt och religiöst. (The Indian Act of Canada 1876) Först i mitten och slutet av 1900-talet upphävdes förbuden. Kanadas ursprungsfolk fick rösträtt först 1960. Den traditionella religionen och konsten har idag fått förnyat intresse för ursprungfolken själva och konstnärerna söker sina egna uttryck i nya material men utifrån äldre motiv.

Bild 2

Shamanen är traditionellt sett en centralfigur i folkens ceremonier - en som anses kunna gå mellan den vanliga världen och andevärlden genom att använda sig av dans bl.a. Ursprungligen kan shamanens maskering ha varit en förklädnad i form av t.e.x. djurhorn, som jägare bar på huvudet för att gömma sin egen gestalt då långsamt smygande i hukande ställning var nödvändigt för att komma nära bytet. Vartefter i tid kan dessa förklädnader övergått till masker av olika slag.

En typ av mask, som ligger nära ovanstående beskrivning är djurmaskerna med rörlig underkäke. Shamanen kunde under ceremonien bära en sådan mask på sitt huvud och del av ansiktet. Underkäken var fogad till masken med "gångjärn" av rep eller senor, vilket gjorde figuren ytterligare mer illusorisk, eftersom den dansande inför åskådarna kunde manipulera underkäken. Man började så småningom också använda sig av masker, som var dockliknande figurer att bära på huvudet under dansen. Shamanen kunde till figuren koppla långa rep och använda sig av dolda medhjälpare, som på tecken från den maskdansande drog i repen, så att figuren på shamanens huvud och andra detaljer i utstyrseln rörde sig. Ett slags "marionettspel i dans". Shamanen "regisserade" och styrde framträdandet med sina inneboende krafter och erfarenheter. Om den maskförsedda shamanen

t.e.x. inför åskådarna framförde en dans föreställande en lyckad jakt, var syftet förmodligen att öka chanserna till byte i den förestående jakten.

Shamanen - man eller kvinna - har med sin mask, sin förklädnad och sin dans kontakt med förfäderna i andevärlden och naturen. En människa kan bli uppsökt av en avliden släkting eller ett djur och få kallelse. Detta hände en trafikskadad nuu-chah-nulth-kvinna 1989, som blev uppsökt av en grodas ande, då hon vaknade upp på sjukhuset. Anden satt på hennes bröst och berättade för henne att hon framledes - efter att själv genomgått läkning - skulle kunna läka även andra människor. Numera är kvinnan från sjukhuset en respekterad shaman som även kan se in i framtiden. Den korta berättelsen om kvinnan finns med som en stark, liten berättelse i Etnografiska museets utställning.

En av de mest uttrycksfulla och intressanta maskerna i utställningen är en shamanmask snidad av haidakonstnären Jim Hart (bild 3). Den förvärvades till museet 1983 och är skuren i röd ceder. På hjässan har den män-

niskohår (från konstnärens mor). Masken är starkt präglad både av mänskliga och djurlika drag. I det här fallet är djuret hälleflundra. Det fint penslade mönstret ovanför högra ögat representerar ena halvan av hälleflundreanden. Då man tillverkar en shamanmask är utförandet av ögonen speciellt viktigt. Shamanen har ju tillägnat sig kunskapen att se och uppfatta sådant, som vi andra inte har möjlighet till och denna mask har en mycket speciell utstrålning. Min upplevelse är att den förenar utåtriktad kraft med ett särpräglat inåtblickande. Det är svårt att undkomma uttrycket i den.

”Vågar du gå in ?”.... tituleras ett hemlighetsfullt rum, som finns i utställningen ”Magasinet”. Om en vågar sig på att krypa in i det sparsamt upplysta lilla rummet får en uppleva masker och figurer, som kommer fram med hjälp av belysningseffekter. Rummets innevånare kommer från världens alla hörn och presenteras på ett spännande och fantasieggande sätt. Särskilt för många barn, som besöker Magasinet har detta lilla rum blivit en attraktion.

Jag fäster mig därinne vid en imponerande stor korp-mask med hår - 75 cm lång (bild 4). Sådana masker användes av kannibaldansarsällskapet hos kwakwa-ka' wakw. Näbben kan klappa effektivt med hjälp av sin rörliga underkäke. Den här masken är betydligt äldre än de masker som visats på ovanstående bilder.

Bild 3

Ja, Etnografiska museet är i sanning ett spännande museum för stora som för små och har man kommit in i utställningarna är det svårt att lämna dom och gå hem igen. Det finns alltid något nytt att upptäcka - se och lyssna på.

Ingrid Spång

KÄLLOR:

Etnografiska museet: NORDAMERIKAS INDIANER, avdelning nordvästkusten

Bil Baird: The art of the puppet (1973)

FOTON:

Bild 1: korp-mask

Snidad av Tim Paul (nuu-chah-nulth)

Inventariernr.: 1992.09.0001

Förvärvades till museet 1992

Fotograf: okänd

Tillhör samling: Etnografiska museets vänförening

Bild 2: pukmismask

Snidad av Thomas D.M. Paul (nuu-chah-nulth)

Inventariernr.: 2013.13.0007

Beställdes till museet 2006/2007 och förvärvades 2013

genom Carl- Johan Gurt Fotograf: okänd

Tillhör samling: 2013.13 Gurt, Carl-Johan Gurt

Bild 4

Bild 3: Shamanmask

Skuren av Jim Hart (haida)

Inventariernr.: 1983.10.0001 Förvärvades till museet 1983 Fotograf: Bo Gabrielsson 2002

Tillhör samling: fotosamling 1080 2002

Bild 4 Fågelmask

Tillverkare: okänd (kwakiutl) Inventariernr.: 1904.19.0030 Förvärvades till museet: 1904 Fotograf okänd

Tillhör samling: Gustaf Retzius

REPORT FROM THE PUPPETRY WORKSHOP AT THE RUPANTAR THEATRE IN KHULNA, BANGLADESH.

19-22 September 2011. A collaborative project between Theatre Rupantar and Puppet Theatre Tittut.

1 Prehistory

First in 2005, five members of the Puppet Theatre Tittut went to Theatre Rupantar in Khulna Bangladesh. Tittut colleagues conducted a two-week workshop around the theme "theatre for preschool children." Participants were actors from Theatre Rupantar and Rhakal Theatre, Dhaka. Tittut staff also conducted a short two-day workshop in Kolkata at the Theatre Nandikar with the same theme. The workshops were part of a larger project "Children's Voice" hosted by the Swedish Theatre Union and was supported financially by SIDA. Its basic idea was to strengthen the weak and vulnerable children and give them a way into the community through theatre. The project's first part took place in India and Bangladesh. Selected theatres in the project were such which also has a social commitment.

Tittut's tools are animation, with puppets, objects and shadows. Also the puppeteer plays an important role as a participating actor. The arrangement also had as a purpose to deal with attitudes towards preschool children, gender and role models for girls. At Theatre Rupantar there has emerged an understanding of the puppets immediate address to the young children.

Tittut also provides great opportunities to produce puppets that has proved useful in the expression and function as opposed to the puppet shows with strong expressive traditions that are often locked into given stories. To create new stories with relevant content and puppets with different quality of expression is of great importance.

2 Workshop's purpose and content.

The purpose of the workshop held on September 19 to 22 was to provide a basis for a puppet theatre section at the Theatre Rupantar and have a discussion on future cooperation between Rupantar and Tittut in order to develop and permanent a Rupantars puppetry department. Representatives for Tittut was Sven Wagelin-Challis, puppeteer and Artistic Director of Tittut, and Jeanette Challis dance and movement teacher.

Each day began with a physical motion session in the order to work with bodily awareness since a player can also use his own body for animation and then you have to know what the physical expression looks like.

Day one began with the presentation and introduction of our joint work. Schedule and goals. The rest of the day we worked with the puppet theatre's founding principles. An approach to animation, different techniques and materials. We dealt with questions like: Where is the soul of the object and where

is the expression? The Player's focus and physical approach. Day two we worked half the day with more advanced techniques, plus mesh, rod puppet and hand puppet. The meeting between the puppet and the living man.

Second half of the day we began production of playable items. We had decided to create different dimensions of the game by size, shape, pattern of movement to produce items in four different study sites. Large and small three-dimensional stuffed doll, mesh, rod-puppet and finger puppet.

Day three we continued to work on production and we looked at how to physically play with the different elements.

Day four Sven presented a performance idea built on five tableaux. Participants thought it was a good proposal. We used the rest of the day improvising each tableaux's own story. Then we looked at the portrayal, how the puppets functioned, the relationship with the audience and how music can be used to enhance the story.

The story was seemingly simple, but proved to have more dimensions than we had first imagined.

On the evening of day four we played up our performance for invited children and adults. It was received with great enthusiasm.

3 Results

Representatives from research, school and theatre afterwards expressed that our idea had a value on several levels. Many children in Bangladesh are traumatized by the country's many natural disasters and need support to dare to imagine and understand that they have the right to have dreams, fantasize and play. Our performance affirmed that both by its form and content.

Theatre Rupantars actors are currently continuing working with the show content, design, games and puppets look. In mid-October they expect to have their first puppet theatre performance.

The workshop had four representatives from two other theatres, Theatre Bita from Chittagong and Theatre Rhakal from Dhaka. They have also begun puppet theatre work as a result of our joint workshop.

4 Value.

Swapan Guha, one of the Theatre Rupantars leaders expressed that there is an old tradition in Bangladesh with the puppet show but it is not working anymore. It is also strongly connected to old traditions and solid stories. He further expressed that the type of puppets we have introduced are far more functional and useful in a modern theatrical thinking. The puppets can be produced and tailored to the needs of the story.

5 Visions.

The vision is that within a year we will come back and train puppetmakers, and continue play training. The theatre will select a smaller group which will be the puppet theatre section of Rupantar.

Year 1. From a specific story make puppets and set design at the Theatre Rupantar and putting up a show. All with an educational perspective, but also artistic and content. This also included Bita Theatre and Theatre Rhakal but Rupantar Theatre is the manager of the project.

Year 2 and 3. Work continues on the basis of discussions and shared ideas between Tittut, Rupantar and other participants.

The modern puppet theatre is spread in Bangladesh. It can be used for many purposes, both artistic and educational. Through the children we can also reach the adults and create an understanding of children's need to be seen and respected.

Sven Wagelin-Challis
October 2011

Denna artikel finns att ladda hem som en .pdf fil från www.unima-edt.se liksom åtskilliga andra spännande artiklar och sagor.

